

AXBOROTLASHTIRISHDAN RAQAMLASHTIRISHGA O'TISHNING IQTISODIY TAHLILI

¹Mustafaqulov Yangiboy Bo'riqulovich, ²Todjimamatova Mashxura Erkinovna, ³Nurmatova Xilola A'zamovna, ⁴Berdieva Aziza G'anisher qizi, ⁵Egamberdieva Oydin Abror qizi

¹Toshkent amaliy fanlar universiteti "Tarmoqlar iqtisodiyoti" kafedrasida katta o'qituvchisi

^{2,3,4,5}Toshkent amaliy fanlar universiteti "Tarmoqlar iqtisodiyoti" kafedrasida o'qituvchilari

yangiboymustafaqulov@gmail.com; Khilolanurmatova@gmail.com; berdievaaziza6@gmail.com;

oydinegamberdieva96@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10471771>

Annotatsiya: Harakatlar strategiyasida axborot sohasida shaxs, jamiyat va davlat manfaatlarini muhofaza qilish, axborot texnologiyalari va kommunikatsiya sohasini yanada takomillashtirish, elektron hukumat, raqamli iqtisodiyot, telekommunikatsiya infratuzilmasini rivojlantirish, axborot tahdidlariga qarshi kurashish va "axborot xavfsizligini ta'minlashga alohida e'tibor qaratish" mamlakatni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari sifatida belgilangan. Ayniqsa, bu borada "Raqamli O'zbekiston - 2030" dasturini hayotga tatbiq etish zaruriyati dolzarb masalaga aylanmoqda. Darhaqiqat, raqamli texnologiyalar asta-sekin kundalik hayotning har bir sohasini ajralmas qismiga aylanib bormoqda.

Tayanch so'zlar: Elektron hukumat, raqamli iqtisodiyot, radio, televidenie, Internet, axborot xavfsizligi, raqamli texnologiyalar, kommunikatsiya, axborotlashgan jamiyat, raqamlashtirish.

Bugungi kunda dunyoda hal qiluvchi omillardan biri - axborot va bilimga bo'lgan axborotlashgan jamiyatning shakllanishi bilan tavsiflanadi. Mazkur jamiyatning rivojlanish evolyutsiyasi bilim jamiyatidan tarmoqli jamiyatga, undan raqamli jamiyatga transformatsiyalanishi bilan ifodalanadi.

Xususan, 2006 yili BMT Bosh Assambleyasida 17 mayning Butunjahon axborot jamiyati kuni deb e'lon qilinishi¹, 2001 yilda YUNESKOning "Axborot hamma uchun" xalqaro dasturining qabul qilinishi², axborotlashgan jamiyat masalalariga bag'ishlangan Butundunyo sammiti³, 2000 yil 22 iyulda "Katta sakkizlik" uchrashuvida "Global axborotlashgan jamiyat Xartiyasi"⁴ning qabul qilinishi ham hozirgi kunda axborotlashgan jamiyat, raqamli jamiyat muammolarini tadqiq etishni kun tartibiga qo'ymoqda. Ma'lumki, axborotlashgan jamiyat taraqqiyoti natijasida aholining ko'p qismi axborotlarni o'zida qabul qilish, saqlash, qayta ishlash va qo'llash bilan band bo'ladi. Shuningdek, mazkur jamiyatning shakllanish bosqichlarini axborotlashtirish va raqamlashtirish tashkil etadi. Xo'sh, axborotlashgan jamiyat qanday jamiyat? Uning qanday o'ziga xos xususiyatlari bor? Kelajakda qanday jamiyat sari boramiz?

Aytish kerakki, insoniyat jamiyati o'z rivojlanishida industrial jamiyatdan postindustrial jamiyatga o'tib bormoqda. Agar industrial jamiyatning asosiy rivojlanish manbai - energetik manbalar, energiyani ishlab chiqarish, uni tarqatish imkoniyatlari

mavjudligida bo'lsa, axborotlashgan jamiyatida esa bilim va axborot jamiyat rivojlanishining asosiy manbai hisoblanadi. "Axborotlashgan jamiyat" tushunchasi 1960-yillarning ikkinchi yarmida paydo bo'lgan, uni Tokio texnologik universitetining professori YU.Xayash birinchi bo'lib fanga kiritgan. Uning fikricha, axborotlashgan jamiyatda kompyuterlashtirish jarayoni odamlarga ishonchli axborot manbaidan foydalanish, ishlab chiqarish va ijtimoiy sohalarda axborotni qayta ishlashni avtomatlashtirishning yuqori darajasini ta'minlashga imkon beradi. Keyinchalik F.Maxlup, D.Bell, I.Masuda, E.Toffler, P. Draker va M.Kastels va boshqalar axborotlashgan jamiyatga oid qarashlarni rivojlantirdi.

Shu bilan birga rivojlangan davlatlarning axborotlashgan jamiyat konsepsiyalari qabul qilindi. Jumladan, F.Maxlup "axborotlashgan jamiyat" tushunchasini o'zining "AQShda bilimlarni ishlab chiqarish va tarqatish"⁵ nomli asarida qo'llagan. "Axborotlashgan jamiyat" tushunchasining rivojida amerika jamiyatshunosi D.Bellning "Industrial jamiyat davrining kelajagi: ijtimoiy bashorat qilish tajribalari" nomli asari alohida ahamiyatga ega. Unda muallif insoniyat jamiyatining tarixini uch asosiy

¹ Marey A. Tsifrovizatsiya kak izmenenie paradigmy [Elektronnyy resurs]. —Rezhim dostupa: <https://www.bcg.com/ru-ru/about/bcgreview/digitalization.aspx> (xavola vaqti: 15.03.2020).

² Программы ЮНЕСКО «Информация для всех» / <http://www.unesco.org/webworld/ifap>; www.ifar.ru

³ Всемирный Саммит по Информационному обществу (WSIS) — <http://www.wisis.org/>;

<http://www.unesco.org/wsirectory>

⁴ Хартия глобального информационного общества/ <http://www.ifap.ru/ofdocs/okinhar.htm>

⁵ Махлуп Ф. Производство и распространение знаний в США. — Москва, 1966.

bosqichlar⁶ - agrar, industrial va industrial davrdan so'nggi davrlarga bo'lib chiqadi. Olim industrial davrdan so'nggi davrning tarixini industrial bosqichining ta'rif-tavsiflariga suyanan holda chizib berishga intilgan. Industrial davrdan so'nggi davrning farqlanuvchi belgisi bo'lib, olimning fikriga ko'ra, buyumlar chiqarishdan (voz kechishdan) ta'lim, sog'liqni saqlash va boshqaruv sohalarida xizmatlarni ishlab chiqarishni rivojlantirishga o'tish jarayoni xizmat qiladi. Axborotlashgan jamiyatga oid qiziqarli falsafiy konsepsiyalardan biri yapon olimi I.Masudaga tegishlidir. Uning konsepsiyasiga ko'ra⁷, yangi jamiyatning poydevori bo'lib kompyuter texnologiyasi xizmat qiladi hamda bu texnologiyaning asosiy vazifasi inson aqliy mehnatining faolligini kuchaytirishdir. I.Masudaning fikricha, "axborotlashgan jamiyatda insoniy qadriyatlar o'zgaradi", unda jamiyat sinflarga bo'linmaydi va ziddiyatsiz, ya'ni ahil, tinch-totuv jamiyat bo'lib, uni chog'roq hukumat va davlat apparati boshqaradi.

Uning fikriga qo'shilgan holda aytish mumkinki, axborotlashgan jamiyatda nafaqat qadriyatlar tizimi o'zgaradi, balki ishlab chiqarish, inson turmush tarzi, moddiy boyliklarga nisbatan madaniy dam olish sifatida qarashning ahamiyati ortadi. Albatta, axborotlashgan jamiyatda intellekt, bilimlar ishlab chiqiladi va iste'mol etiladi, bu hol aqliy mehnat ulushining oshishiga olib keladi. Shu o'rinda aytish mumkinki, "axborotlashgan jamiyat - ko'pchilik ishlovchilarning axborot, ayniqsa uning oliy shakli bo'lmish bilimlarni ishlab chiqarish, saqlash, qayta ishlash va sotishni amalga oshirish bilan band bo'lgan jamiyatdir"⁸. Darhaqiqat axborotlashgan jamiyatda nafaqat ishlab chiqarish, balki butun turmush tarzi, qadriyatlar tizimi o'zgaradi, moddiy boyliklarga nisbatan madaniy dam olish sifatida qarashning ahamiyati ortadi. Axborotlashgan jamiyatning yana bir nazariyotchisi E.To'ffler esa o'ziga xos sharh beradi. "Uchinchi to'lqin" deb nomlangan kitobida u tamaddun tarixidan uchta to'lqinni ajratib oladi: birinchi to'lqin - agrar (XVIII asrgacha), ikkinchisi - industrial (XX asrning 50-yillarigacha), uchinchisi - postindustrial davr (XX asrning 50-yillaridan boshlab). "Eng yaqin tarixiy sarhad, - deb yozadi u, - o'n ming yil avval qishloq xo'jaligining joriy etilishi tufayli yuzaga kelgan o'zgarishlarning ilk to'lqinidek hali judajuda olisda"⁹. Darhaqiqat, o'zgarishlarning ikkinchi to'lqini industrial inqilob tufayli yuzaga keldi.

Hozirgi kunda biz o'zgarishlarning uchinchi to'lqin farzandlarimiz. Uchinchi to'lqin axborotlashuv inqilobining samarasi sifatida namoyon bo'lmoqda.

1980-1990 yillarni axborotlashgan jamiyat konsepsiyalarining rivojidadagi yangi bosqich deb aytish mumkin. Bu davrdagi konsepsiyalar asosan Piter Draker va Manuel Kastels tadqiqotlari natijalari bilan chambarchas bog'liq. P.Draker o'zining "Kapitalizmdan keyingi jamiyat" kitobida axborotlashuv konsepsiyasini keltirib o'tgan. Konsepsiyaning mohiyati an'anaviy kapitalizmni yengib o'tish g'oyasidan iborat. Ushbu konsepsiyaga asosan, yuz berayotgan siljishning asosiy belgilari industrial xo'jalikdan bilimlar va axborotga asoslangan iqtisodiy tizimga kirib borish, kapitalistik xususiy mulkchilikdan voz kechish, hozirgi zamon odami uchun yangi qadriyatlarni yaratish, iqtisodiyot va jamiyatdagi globallashuv jarayonlari ta'sirida milliy davlatning o'zgarishi nazarda tutilgan¹⁰.

M.Kastels o'z fikr-mulohazalarining tayanch nuqtasi qilib global iqtisodiyotni hamda xalqaro moliyaviy bozorlarni olib, ularni shakllanayotgan yangi dunyoning asosiy belgilari sifatida qo'llaydi. Ya'ni, fundamental tadqiqotida yangi jamiyat asoslarini shakllantirishga olib boruvchi tendensiyalarni chuqur va har tomonlama tahlil qilishga bag'ishlagan. Unda olim tilga olgan jamiyatni "tarmoqli"¹¹ deb atagan. Axborot o'z tabiati bo'yicha shunday resurski, uning uchun hech qanday to'siq, g'ov, chegara pisand emas, shu fazilatidan kelib chiqib, olim axborotlashuv erasini globallashuv deb ataydi. Shu bilan birga, tarmoqli tarkiblar jamiyat globallashuvining ham vositasi, ham natijasi bo'lib qoladi. A.I.Rakitov o'z asarlarida, axborotlashgan jamiyatga o'tish jarayonini ishlab chiqarish va xizmatlar, bilimlardan foydalanish ijtimoiy faoliyatning eng muhim mahsulotiga aylanishini ko'zda tutadi. Shuni ta'kidlash kerakki, bilimlarning jamiyatda tutgan o'rni tobora oshaveradi. Mualifning fikricha, "to'plangan va ishlovdagi axborotning hajmi va sifati, shuningdek uning qoyilmaqom qilib uzatilishi va qayta ishlash imkoniyatlari axborotlashgan jamiyatning asosiy me'yorlari bo'lib xizmat qilishi mumkin"¹². N.Moiseev jamiyatdagi bunday murakkab o'zgarishlarni tahlil qilib, quyidagi xulosaga keladi: "Axborotlashgan jamiyatning qaror topishi bifurkatsion xususiyatga ega bo'ladi. Ya'ni taraqqiyot asoslarining sifatii o'zgarishi, jamiyatdagi munosabatlarning ijtimoiy tabiati har qanday ijtimoiy injeneriyani rad etsa ham, kutilayotgan xavfdan ko'z yumolmaymiz.

Har qanday inqilobiy jarayon kabi axborotlashgan jamiyatga o'tish ham kutilmagan oqibatlarga olib kelishi mumkin"¹³. Darhaqiqat, axborotlashgan jamiyatning shakllanishi davlat va

⁶ Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. – Москва: Akademia, 1999.

⁷ Масуда Й. Информационное общество как постиндустриальное общество. – Москва, 1981.

⁸ Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. – Москва: Akademia, 1999.

⁹ Тоффлер Э. Шок будущего. – Москва: АСТ, 2001.

¹⁰ Дракер П. Посткапиталистическое общество. – СПб., 1999.

¹¹ Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура. (перевод с англ.) – Москва, 2000.

¹² Цифровизация [Электронный ресурс] // Викисловарь. — Режим доступа: <https://ru.wiktionary.org/wiki/цифровизация> (хавола вакти: 15.03.2018)

¹³ Моисеев Н. Информационное общество: возможность и реальность. – Москва: АСТ, 2004.

jamiyatlar hayotining barcha sohalarida jiddiy o'zgarishlarga olib kelmoqda. Albatta, axborotlashgan jamiyatning moddiy va texnologik negizini kompyuter texnikasi va kompyuter tarmoqlari, axborot texnologiyalari, telekommunikatsiya aloqalari asosida turli xil tizimlar tashkil etadi. Shu sababli ham axborotlashgan jamiyat - jamiyatning ko'pchilik a'zolari axborot, ayniqsa, uning oliy shakli bo'lishi bilimlarni ishlab chiqarish, saqlash, qayta ishlash va amalga oshirish bilan band bo'lgan jamiyatdir. Ushbu jamiyatning o'ziga xos xususiyatlari quyidagilardan iborat: jamiyatda axborot, bilim va axborot texnologiyalarining rolini oshirish; axborot texnologiyalari, aloqa va axborot mahsulotlari va xizmatlarini ishlab chiqarish bilan shug'ullanuvchilar sonining ko'payishi, ularning yalpi ichki mahsulotdagi ulushining ko'payishi; telefoniya, radio, televidenie, Internet, shuningdek an'anaviy va elektron ommaviy axborot vositalaridan foydalangan holda jamiyatni axborotlashtirishni kuchaytirish; global axborot makonini yaratish, bunda: odamlarning samarali o'zaro hamkorligi; ularning jahon axborot resurslaridan foydalanish imkoniyatlari; ularning axborot mahsulotlari va xizmatlariga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish.

Mamlakatimizda demokratik tamoyillarga asoslangan axborotlashgan jamiyatni shakllantirishning ijtimoiy, iqtisodiy, huquqiy, texnologik shart-sharoitlari yaratilmoqda. Harakatlar strategiyasida axborot sohasida shaxs, jamiyat va davlat manfaatlarini muhofaza qilish, axborot texnologiyalari va kommunikatsiya sohasini yanada takomillashtirish, elektron hukumat, raqamli iqtisodiyot, telekommunikatsiya infratuzilmasini rivojlantirish, axborot tahdidlariga qarshi kurashish va "axborot xavfsizligini ta'minlashga alohida e'tibor qaratish"¹⁴ mamlakatni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari sifatida belgilangan. Ayniqsa, bu borada "Raqamli O'zbekiston - 2030" dasturini hayotga tatbiq etish¹⁵ zaruriyati dolzarb masalaga aylanmoqda. Darhaqiqat, raqamli texnologiyalar asta-sekin kundalik hayotning har bir sohasini ajralmas qismiga aylanib bormoqda.

Bugungi kunda hayotning barcha sohalarini faoliyatini elektron, kompyuter, tarmoq va boshqa muhim avtomatlashtirilgan texnologiyalarsiz tasavvur qilish qiyin. Aloqa va xarid qilishdan tortib, mahsulot ishlab chiqarish va kompaniyaning mustaqil "ishi"ga qadar hamma narsa raqamli muhitga o'tmoqda. Shu sababdan, jahon iqtisodiyoti rivojlanishining yangi paradigmasida raqamli texnologiyalar ijtimoiy farovonlikning o'sishini belgilaydigan asosiy ishlab chiqarish manbai sifatida qaraladi. Shuni ta'kidlash

kerakki, O'zbekistonning kelgusi taraqqiyotini ilmfan, ilmiy, ijtimoiy-gumanitar texnologiyalar, raqamli iqtisodiyot asosida boshqarish tashkil etadi. Harakatlar strategiyasini amalga oshirishda axborotni yaratish, qayta ishlash, almashish va uzatish texnologiyalariga asoslangan raqamlashtirish jarayonlari amalga oshirilmoqda. Darhaqiqat, zamonaviy dunyo yangi texnologiyalar rivojlanishining navbatdagi bosqichiga o'tdi. Ya'ni, birinchisi, bug' dvigatelini yaratish; ikkinchisi - elektrlashtirish; uchinchisi - axborotlashtirish; to'rtinchisi - raqamlashtirish, ya'ni katta ma'lumotlar va unga asoslangan texnologiyalar davri.

Raqamlashtirish tushunchasi "raqamli vositalar yordamida aloqa, yozuv, ma'lumotlarni uzatishning raqamli usuli"dir¹⁶. Darhaqiqat, raqamlashtirish jarayonida ma'lumotlarning sifati va mazmunida hech qanday o'zgarish bo'lmaydi, shunchaki raqamli formatda keyinchalik qayta ishlash uchun elektron shaklga aylantiriladi. Bu bizga mavjud bo'lgan biznesjarayonlarni ularga raqamli formatga ma'lumot qo'shish orqali takomillashtirishga imkon beradi.

Hozirgi vaqtda "raqamlashtirish" atamasi tor va keng ma'noda qo'llanilmoqda. Tor ma'noda raqamlashtirish axborotning raqamli shaklga aylanishini anglatadi, bu ko'p holatlarda xarajatlarning pasayishiga, yangi imkoniyatlarning paydo bo'lishiga olib keladi. Keng ma'noda «raqamlashtirish» jarayoni, odatda, raqamli texnologiyalarni keng qo'llash va assimilyatsiya qilish tashabbusi bilan boshlangan ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishni anglatadi. Unga axborotni yaratish, qayta ishlab almashish va uzatish texnologiyalari kiradi. A.Marey fikricha, "raqamlashtirish - bu bizning fikrlash tarzimiz, harakatimiz, atrof-muhit va bir-birimiz bilan aloqa qilishimizning paradigmal o'zgarishi"¹⁷ [21]. Ya'ni, raqamlashtirish aloqa va o'zaro munosabat paradigmasining o'zgarishidir. E.L.Vartanova, M.I.Makseenko, S.S.Smirnovlar ta'kidlashlaricha, raqamlashtirish "bu nafaqat ma'lumotni raqamlashtirish, balki infratuzilmaviy, boshqaruv, xulq-atvor, madaniy tabiatning kompleks yechimi"¹⁸. Ya'ni, Internet va mobil aloqani rivojlantirish raqamlashtirishning asosiy texnologiyalari degan xulosaga kelish mumkin.

Jahon iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishining hozirgi bosqichi raqamlashtirishga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Axborotlashtirish va kompyuterlashtirishni almashtirgan dunyo ijtimoiy rivojlanishidagi yangi tendensiya sifatida, u quyidagilar bilan tavsiflanadi - ma'lumotlarning raqamli taqdimoti asosida, bir mamlakatning ham,

¹⁴ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. - Toshkent: O'zbekiston, 2018.

¹⁵ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. - Toshkent: O'zbekiston, 2018.

¹⁶ Цифровизация [Электронный ресурс] // Викисловарь. — Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/цифровизация> (хавола вакти: 15.03.2018)

¹⁷ Marey A. Tsifrovizatsiya kak izmenenie paradigmy [Elektronnyy resurs]. —Rezhim dostupa: <https://www.bcg.com/ru-ru/about/bcgreview/digitalization.aspx> (хавола вакти: 15.03.2020).

¹⁸ Тоффлер Э. Шок будущего. – Москва: АСТ, 2001.

butun dunyoning iqtisodiy va ijtimoiy hayoti miqyosida iqtisodiyot samaradorligi oshishi va hayot sifati yaxshilanishiga olib keladi. Bugungi kunda axborot va bilim jamiyat taraqqiyotining asosi bo'lib, unga an'anaviy tushunchalar va modellar qo'llanilmaydi. L.V.Shmelkova ta'kidlaganidek, raqamli iqtisodiyotga mos keladigan shaxsning eng muhim xususiyati bu raqamli texnologiyalarga egalik qilish va ularni kasbiy faoliyatda qo'llashdir. Raqamli texnologiyalar, bir tomondan, ishlab chiqarish hajmi va samaradorligini yanada oshirishga yordam beradi, boshqa tomondan, ular turli sohalarida individual yondashishga imkon beradi.

Raqamli tarmoqlarda rivojlanayotgan jamiyat uchun sifat jihatidan o'zgargan xususiyatlarni yaratib, axborot-kommunikatsion tuzdagi yangi madaniy amaliyotlarning shakllanishi amalga oshirilmoqda, bunda shaxsning erkinligi, uning madaniy o'zini o'zi identifikatsiyasi va virtual muhitda o'zini namoyon qilish imkoniyatlari har xil tushuniladi. Albatta, raqamli madaniyat inson hayotining ma'nolari va qadriyatlariga tubdan ta'sir ko'rsatishi, jamiyat madaniyatining ixtisoslashgan va kundalik darajalari o'rtaidagi munosabatlarni o'zgartirishi, turmush tarzi va turmush tarziga muhim o'zgartirishlar kiritishi mumkin. Raqamlashtirish nafaqat ijtimoiy rivojlanishning, balki dunyo iqtisodiyotining iqtisodiy o'sishida ham hal qiluvchi omilga aylanmoqda. Alohida raqamli texnologiyalarni joriy etishdan global va milliy iqtisodiyot doirasida raqamli ekotizimni qurishga o'tish mavjud. Ushbu tendensiya barcha mamlakatlarda raqamlashtirish jarayoni ishtirokchilari - davlat hokimiyati organlari, biznes, o'quv muassasalari, sanoat korxonalari va moliyaviy institutlar o'rtasida samarali hamkorlik zarurligini aks ettiradi.

Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish nafaqat alohida iqtisodiy tizimlar uchun, balki butun davlat uchun ustuvor vazifa hisoblanadi. Milliy iqtisodiyotni raqamlashtirish allaqachon ko'pgina mamlakatlar iqtisodiy rivojlanishining muhim tarkibiy qismiga aylandi. Shu sababli, "iqtisodiyotni raqamlashtirish uni axborotlashtirishning yanada fundamental zamonaviy shaklidir"¹⁹. Raqamli iqtisodiyot - iqtisodiyotning ajralmas qismi bo'lib, unda axborotlashgan jamiyatining asosiy ko'rsatkichlarini tavsiflovchi sub'ektlarning bilimlari va nomoddiy ishlab chiqarishlar ustunlik qiladi.

Raqamli iqtisodiyot - bu O'zbekiston rivojlanishi uchun yangi paradigmani belgilaydigan global tendensiyadir. Bunda asosiy vazifalardan biri - insonlarni mamlakatda yuz berayotgan raqamlashtirish jarayonlariga ilmiy, amaliy va fuqarolik qarashlarini yetkazish, iqtisodiy o'sish uchun imkoniyatlarni izlash, integratsiya va ulkan sinergetik effektga erishish orqali hayot darajasi va sifatini yaxshilash zarur. Shuningdek, raqamli iqtisodiyotda tashkilotlarning va birinchi navbatda iqtisodiyotning real sektori korxonalarining zamonaviy kompyuter va axborot tizimlaridan foydalanishi ularning samarali

faoliyat ko'rsatishi uchun muhim shartdir. Aytish kerakki, ijtimoiy rivojlanishda raqamlashtirish va iqtisodiyotni raqamli o'zgartirish ta'lim tizimiga ham o'z ta'sirini ko'rsatmoqda. Bu esa ta'lim sohasida raqamli ko'nikmalarni shakllantirish va ulardan foydalanish zaruriyatini, raqamli voqelikni o'zlashtirishning yangi shakllarini moslashtirish va rivojlantirishni talab qilmoqda.

Shuningdek, ijtimoiy rivojlanishning zamonaviy manbalaridan biri uzluksiz kasbiy ta'lim tizimini tashkil etish, aholi bilimlarini faol ravishda yangilash va talab qilinadigan kompetensiyalarni shakllantirish zaruriyatini vujudga keltirmoqda. Albatta, zamonaviy ilmiy adabiyotlarda keltirilgan "raqamli iqtisodiyot", "bilimlar iqtisodiyoti", "axborotlashgan jamiyat" tushunchalari eski sanoat paradigmasi o'rini bosadigan yangi ijtimoiy-iqtisodiy tizimni shakllantiradi. Shu sababli dunyoning rivojlangan davlatlari raqamli iqtisodiyot, tizimli axborotlashgan jamiyat va bilim iqtisodiyotining tizimli elementlarining uyg'un rivojlanishiga katta e'tibor bermoqdalar. Shu o'rinda aytish kerakki, raqamli jamiyat - bu global loyiha bo'lib, uning maqsadi global telekommunikatsiya tarmoqlari orqali ma'lumot yig'adigan, ishlaydigan, ishlab chiqaradigan va tarqatadigan mikroelektronika, mahalliy va global kompyuter tarmoqlaridan foydalanishga asoslangan axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda boshqariladigan yangi jamiyatni yaratishdir.

Darhaqiqat, raqamli jamiyat mohiyatan tarmoqli axborotlashgan jamiyati deyish mumkin. Darhaqiqat, raqamli o'zgarishlarning maqsadi iqtisodiy munosabatlarning yangi versiyasi (raqamli iqtisodiyot), jamiyat va davlat o'rtasidagi munosabatlarning yangi darajasi (raqamli hukumat), yuqori texnologiyali infratuzilmani (raqamli makon) yaratishdir. Raqamli jamiyat qurish tamoyillari 2030 yilgacha quyidagilar bo'lishi mumkin: raqamli milliy suverenitetni qo'llab-quvvatlash; raqamli aktivlardan har bir sub'ektning bepul, teng va kamsitishsiz foydalanishi; milliy raqamli texnologiyalardan foydalanishning ustunligi; yagona raqamli makon mavjudligi; fanlarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish, yagona bilim tizimini shakllantirish; an'anaviy, ijtimoiy, milliy qadriyatlar va madaniyatni saqlab qolgan holda yangi raqamli qadriyatlar va madaniyatni shakllantirish va rivojlantirish.

Shunday qilib, raqamli jamiyat murakkab ko'p o'lchovli tizim sifatida ongli ravishda, aniq va bir xil ma'noda me'moriy prinsiplarga asoslangan tizimli yondashuvni qo'llash orqali tushunilishi, raqamli jamiyatni bashorat qilingan qonuniy, tashkiliy va texnologik vositalar orqali ko'rish, xuddi shu prognozlardan foydalanib, tarkibiy qismlarni bir-biri bilan bog'lab, raqamli jamiyatning yagona modelini shakllantirish mumkin. Xulosa qilib aytganda, bugungi kunda raqamli texnologiyalar va tarmoq effektlari jahon iqtisodiy tizimining barcha sub'ektlari ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va madaniy hayotining

¹⁹ Plotnikov V.A. Ishlab chiqarishni raqamlashtirish: Rossiya iqtisodiyotidagi nazariy mohiyat va rivojlanish

istiqbollari // SanktPeterburg davlat iqtisodiyot universitetining yangiliklari, 2018 . - №4 (112).

ajralmas qismi va umuman ijtimoiy taraqqiyot asosidir. O'zbekiston, dunyoning aksariyat mamlakatlari singari, hayotning barcha sohalarida bilim, fan, texnika va axborotning muhim roli bilan ajralib turadigan boshqa texnologik inqilob, yangi sivilizatsiyaning paydo bo'lishi arafasida. Zero, hozirgi murakkab davrda O'zbekiston uchun an'anaviy iqtisodiyotni imkon qadar zamonaviy axborot, intellektual, raqamli iqtisodiyotga aylantirish juda muhimdir. Bu esa rivojlanish yo'lidir. Aks holda, keyingi ijtimoiy-iqtisodiy inqirozlar natijada siyosiy nomutanosiblik muqarrar bo'lib, bu o'z navbatida ijobiy teskari aloqa sifatida harakat qilishi va mamlakatni texnologik, keyin esa ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanayotgan mamlakatlardan orqada qoldirishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. - Toshkent: O'zbekiston, 2018.
2. Всемирный Саммит по Информационному обществу (WSIS) – <http://www.wisis.org/>;
<http://www.unesco.org/wsisdirectory>
3. Программы ЮНЕСКО «Информация для всех» / <http://www.unesco.org/webworld/ifap>;
www.ifar.ru
4. Хартия глобального информационного общества/
<http://www.ifap.ru/ofdocs/okinhar.htm>
5. Астафьева О.Н. Виртуальные сообщества: «сетевая» идентичность и развитие личности в сетевых пространствах // Вестник Харьковский национальный ун-та им. В. Н. Каразина «POST OFFICE. Образы часу – образы с світу». Серия: Теория культуры и философия науки. 2007. № 776.
6. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. – Москва: Akademia, 1999.
7. Введение в «Цифровую» экономику / А. В. Кешелава, В. Г. Буданов, В. Ю. Румянцев [и др.] ; под общ. ред. А. В. Кешелава; гл. «цифр.» конс. И. А. Зимненко. — ВНИИ Геосистем, 2017.
8. Дракер П. Посткапиталистическое общество. – СПб., 1999.
9. Забелина О.В., Мальцева А.В., Мирзабалаева Ф.И. Установки работающего населения России на непрерывное профессиональное образование // Креативная экономика. 2019. Том 13. №4.
10. Исследование российского рынка онлайн-образования и образовательных технологий [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://edmarket.digital/> (хавола вакти: 15.04.2020).
11. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура. (перевод с англ.) – Москва, 2000.
12. Масуда Й. Информационное общество как постиндустриальное общество. – Москва, 1981.
13. Махлуп Ф. Производство и распространение знаний в США. – Москва, 1966.
14. Мойсеев Н. Информационное общество: возможность и реальность.– Москва: АСТ, 2004.
15. Plotnikov V.A. Ishlab chiqarishni raqamlashtirish: Rossiya iqtisodiyotidagi nazariy mohiyat va rivojlanish istiqbollari // SanktPeterburg davlat iqtisodiyot universitetining yangiliklari, 2018 . - №4 (112).
16. Ракитов А.И. Информатизация: состояние, структура, перспективы (Перспективы информатизации общества). – Москва, 1990.
17. Тоффлер Э. Шок будущего. – Москва: АСТ, 2001.
18. G'ulomov S., Shermuhamedov A., Begalov B. Axborotlashgan jamiyatning mujassamlanishi // O'zbekiston iqtisodiy axborotnomasi. - Toshkent, 1999. Yanvar-fevral.
19. Цифровизация [Электронный ресурс] // Викисловарь. — Режим доступа: <https://ru.wiktionary.org/wiki/цифровизация> (хавола вакти: 15.03.2018)
20. Marey A. Tsifrovizatsiya kak izmenenie paradigmy [Elektronnyy resurs]. —Rezhim dostupa: <https://www.bcg.com/ru-ru/about/bcgreview/digitalization.aspx> (хавола вакти: 15.03.2020).
21. <http://infocom.uz/2006/04/03/oon-obyavila-17-maya-vsemirnyim-dneminformatsionnogo-obschestva/> Хавола 13.03.2019